

Platen Konz. Konvt. Nuova (10 October)

M O W A

STANSE WSELMOZNEGO

KAZIMIERZA KONSTANTEGO

P L A T E R A

KASZTELANA GENERALU TROCKIEGO

Na Sejsyi Seymowej Dnia 10. sbris

M I A N A.

Pierwey a niżeli usprawiedliwioną będzie przez Was N. Stany usność w naszym Deputacyi położona, a trafność podać się mającego Proiektu, skutek tego usprawiedliwienia zbliży; winienem począć od najgłębszego podziękowania W.K. Mci Panu Memu Mił: za zaręczenie tey wierności, która we mnie, a zatym w postępkach y przekonaniu wszelkim, nie będzie umiała nigdy oddzielać Tronu od Narodu; za tym najmilszym hasłem, pod którym Seymujemy; y w przeświadczeniu, że nie inaczej Króla w Polszcze kochać

A

można y należy, iak miłością Narodu; a wiernym byź temu ostatniemu nie podobna, bez poważenia Nay-wyższego Narodu Reprezentanta.

Wybrawszy mnie N. Panie z Grona Senatu Litt: do posługi publiczney, w Deputacyi, może nayniebezpieczniej wystawioney; kazałeś byź mnie przeciwko mnie samemu; a na odgłos opierających się nominacyi Starosty w Osobie moiey, raczyłeś dobrotliwie zaręczyć, że Publiczna osoba, milczenie nakáže tey prywatney czułości we mnie, która z przyrodzoney każdemu miłości własnego dobra, koniecznie wypływać musi. Nie wiem ieżeli Milion sto tysięcy wdzięczinę publiczną wziętych nie zdradziły mnie acz pomimo chętnie; lecz upewnić śmiało mogę, że rządzący się światłem zacnych Kolegów, tych barziej a niżeli siebie radziłem się w pracy wspólney: namato podchlebne dla Współ-Starostów zgodziłem się wyroki w Opinii którą N. Stanóm oddam nie zabawnie, nie tylko dla przyczyny poświęconey powolności zdaniu doskonałej odemnie widzających, lecz nayistotniej w przekonaniu, że skład Seymu, nayzacniejszey może z kiedykolwiek byłych; skład, któren Rządu ustalił zasady, a sławę Polskiego Imienia y za granice Kraiu przeniósł, niemoże iak zaczętym postępować torem; w każdej prawodawstwa części, miłością nie parcyalną Współ-Ziomków powodując się, i od Sprawiedliwości ściśle ważoney, na moment zbaczać nieumiejąc,

Znaćcie N. Stany sami jakim jest obiektem ten który Wam Deputacya Nasza do namyślu przynasza: wiem że przekonanemi jest ście, iż naydelikatniejszyą iaka bydź może Sprawę pod Wyrok swóy bierzecie, y że samych siebie w Oycach, Braci, Synach, Krewnych y Przyjaciółach sądzić ze skutkiem, day, czyli strzeż Boże! zabieracie się.

Nie same, wszakże y iedyne krwi Węzły, oraz przyiaźni łączą Was z temi, których na plac walki wszystkich z sobą krzyżujących się paszysi, opinia nasza wyprowadza; bo w materyi do rozmyślu wziętą bydź mającey, są nadto powody szczęścia powszechnego y spokoyności Kraiowey; jest Głos wiary publiczney o wasze obiiiający się uszy; są niezłomne Sprawiedliwości prawa z życiem każdego połączone: co do mnie zgłębiwszy z powinności wszystko dla dokładniejszego wystawienia Projektu do Prawa, znam bydź obowiązkiem zagłuszenie, ieżeli potrafię tych nomenklatur nie zaflużonych, któremi brzmi Izba w rzeczy Starostów; y mniemam że w miejscu będzie, gdy pamięciom Waszym przypomnę N. Stany, czym byli y są Starostowie, przez krótkie zastanowienie attencyi Waszey, zbliżając los ich miniony, do tego który onych czeka.

Między Possessorami Dobr Kraiu w Starostach, są którym zasługa Przodków pozwoliła użycia Intrat ciągami pokoleń, a wdzięczność Rządowa nie nu-

wykła w ów czas iefzcze, flowy tylko nadgradzać prace y znoie procz uszczęśliwienia zasłużonych, zostawić chciała ciągłą do cnoty ponętę, y w późnych Wnukach ożywiać to ziarno zdatności pragnęła, które w uboſtwie y nędzy, ze ſzkodą dla Kraiu, martwiecy obumierać musi; a temi ſą już w małej bardzo liczbie pozostali lennicy.

Są między Poſſeſorami Staroſtw naſtępcy owych za Jana Kazimierza wiernych Oyczyzny Synów, których Matka w czasach kłębki powſzechney ſtrapiona, wdzięcznie przyjąwszy wyſypane Summy, nie chciała w Seymach 1659. y 1662. zostawić bez nadgrody, drogich ofiar; wyznaczywszy Kommiſsyą udzielną do Lwowa; y teyże zaleciwszy; aby do wytrzymania Summ na pożytek Kraiu wydanych, zapewnionemi były na kilka pokoleń Dzierżawy Dobr Rzplitey; y takiego gatunku Poſſeſorów kilku iefzcze znalazła Kommiſſya Skarbu Koronnego z wyroku Seymu naſzego.

Są po naywiękſzey części między Staroſtami którym dozwolony Królóm ſzafunek, przez nayſoſnienneyſze Kontrakta z Narodem w Paktach Konwentach, nadał Intraty dożywotnie, a ten był rodzaj trzeci Poſſeſyi Dobr Rzplitey do Roku 1773. mieſzczący potomków wſławionych męſtwem, rozumem, y wiernością Polaków, na odnawiającej ſię porządkiem generacyów Dzierżawie nadań Bohatyrom uczynioney; dowodzącej zarazem Królów nie przerwana pamięć; dla uwiecznienia zaſługi w nadgrodzie, y dla zaſtrzenia za-

razem innych ochoty, w tych rzedzie byli owi wielcy Mężowie Zamoyscy, Czarneccy, Zolkiewscy Chotkiewiczowie y inni, których wspominać Wam y dzisia y jeszcze N. Stany, z uwielbieniem przychodzi; Byliowi Wodzowie, albo Radą sławni Mężowie, których zemdlonym siłom, y poważney siwiźnie, wdzięczna Oycyzna, to na zakład szacunku zostawiła, że Wdowom pozostałym, y dzieciom ofierociałym, łzy rozpaczy, łaską znaczącą y skuteczną otrzeć chciała; są też jeszcze z tego rzędu y ci Starostowie, którzy zastąpili szczupłość Skarbu, zwracając z własney kieszni dług publiczny, potomkóm tych, którym albo Krolów Domu Jagiellońskiego Prawa zastawne, albo po Unii Konfytucye udzielne, zabezpieczyły Possefsyą, pokąd Summa pożyczona nie została by opłaconą.

Peryod w reszcie nieszczęśliwości Kraiowej y wywrotu wszelkiego składu politycznego, przez osłabienie węgielnego kamienia w Paktach Konwentach; dał na stanie w 1773. Rodzaiowi Possefsyi Emphiteutyyczną zwaney, mocą Prawa przemieniwszy, przypadkową Dożywociów ciągłość, na pewną bo Lat 50. determinacyą; a z tego Woli Seymowej Urządzenia, wynikli iedni Emfiteuci z przeznaczenia ogólnego w owym czasie, a drudzy z licytacyi, w Kommiffyach Skarbowych odbytey; oprócz trzeciego tytułu Possesji Expekta-

tywą zapewnioney, a dożywocia tylko ciągłość zawierającej.

Na tych wielorakiego gatunku Prawach do Possesyi Dobr Rzplitey, gdy Współ-Rodacy Wasi N. Stany zakładali pewność, własności dochodów sobie postąpionych, mieli Prawo Lennicy, extenujący, dożywotnicy. Expektańci y Emfiteuci zamieniać ciągle częściami wybieranie Intrat, na Summy razem sobie opłacane; mieli Prawo nabywce Summ przez Skarb publiczny zadłużonych, do przezaftawiania Dobr Rzplitey Ewikcyi uległych; mogli Obywatele pieniądze, na naysolennieyszey, bo Prawa pewności, nietylko na kupno dożywociow czyli 50letniey Possesyi hazardować majątek, lecz pracując dla siebie y potomstwa,łożyć wydatki by nawiększe, w miarę Lat zapewnionych y potrzeb rozładney Ekonomiki równie prywatnemu iak y publicznemu pożytkowi dogodne.

Mogli wyprzedawać się iedni z Dziedzictw y po Przodkach spadłej własności Ziemiańskiej, a drudzy w działach między Bracią, zostawiając Dziedzictwa Innym, przyjmować na Schemy swoje dziedzinę publiczną wiarą Rządu zareczoną, mogli zaiste N. Stany Zbiory, oszczędną pracą nabyte, wkopywać w ziemię cudzą na niezłomney zasadzeni Prawa pewności; mogli ufać własności acz doczesney, lecz Prawem zareczoney, y na tę świętą pewność zamieniać krwawym potem zdobyte Krocie niedomyślając się tego nigdy aby mógł kiedyś przyjść takowy moment w którymby

występkiem byź się zdawało, odwoływanie się do Wiary publiczney a z przeciwka powinnością iakoby było zimną krwią zaſtanowienie się nad przypadkiem kosztow y czału, wyzuciem oraz siebie z iedynego życia sposobu: lecz co mówię! o mało, obraz właſney ſytuacyi nie zdradził powinności wyrzeczenia się na moment oſobistości; znam błąd krewkości, wiem że z powołania ſamemu ſobie nie przyiaźnym byź muſzę, a przeto przyſtępnę do wytłomaczenia powodów które Deputacya Naſza miała w układzie Proiektu do Was N. Stany już przynieſionego.

Z uwag wielu które do wiadomości Deputacyi naſzey przyſzły, były iakem już namienić przed tygodniem JWW. Wſpół z Nami Seymuiących, uſtronnie też podanym zoſtał Proiekt y drukiem powszechności ogłoſzonym przez pracowitego Męża, doſkonałego Kalkulatora y w Ekonomii publiczney biegłego Jmci X. Oſowkiego, którego podobno Imię doſyć wspomnieć, aby kaźden z doſwiadczenia skutków, których winien Kray biegłości tego Obywatela chętnie przekonania ſwoiego niechciał pod dawać podſwiatłe Jego widzenia; uſprawiedliwiła Izba Naſza cała to zaſłużone publiczności zaufanie, gdy za wniesieniem JW. Braclawskiego Proiekt J.X. Oſowkiego wziętym na deliberacyą, y do rozwagi Deputacyi oddanym zoſtał; dla Nas zaś w

teyże zafiadających chlubnym iest zupełnie że rozkaz Izby poprzedziliśmy wyborem naszym.

Nie przeto iednak mowić możemy, że Uwagi innych Proiektów opuszczonemi przez nas zostały, bo oprócz tego tylko co w prawidłach zupełnie sprzeciwiających się nie mogło bydź połączoneym z Proiektem J.X, Olsowkiego w ręście rozumiem iż każdy z JW. z Nami Seymujących dostrzeże łatwo, iż na wzór pszczołek pracowicie ze wszystkich kwiatów zebraliśmy wszystko, co może osłodzić los dwu stronników nayśmucniejszyym sposobem bo ze szkodą prawdziwego Oyczyzny dobra walczących z sobą.

Ta to walka N. Stany naybardziej zbliżyła Nas w Deputacyi do tego abyśmy za Proiektem J.X. Olsowkiego przyszli do Was z Radą zniszczenia na zawsze tego iabłka niezgody, na którym iedni *nedgrody*, drudzy *zdrady y podłości* czytać chcą wyrazy: Ta to walka przyprowadziła Nas do iednoustaego radzenia przedaży Starostw częściami y przez Licytacyą, aby raz na zawsze koniec uczynić różnicy w naturze Ziemi zdaiącej się nadawać różność przymiotow tym, którzy mocą ożywnych iey soków rosną, żyją, y odradzają się. Jako wolności nie ma tam polityczney gdzie od każdego wedle tegoż passyi ulubioney, tłómaczona wolność ofobista rozrywa węzły towarzystwa, y rwie ogniwa Rządu; podobnie własność publiczna iest w istocie żadna, gdy kaźden mieć Prawo do własności

ści Ziemi nie mającey pewnego Pana mniema; a że tyfiącezne wypadaia ztąd szkody publiczne iuż fizyczne; iuż Moralne; tą iak powyższą przeięta prawdę Depu- tacya nasza zezwoliła na opinią przedaży Krolewsczyzn.

Ze zaś powinna Rzplita poznać wprzód dobrze to, czego iest Panią, aby w istotnym szacunku wyprze- dała się z Dziedziectwa, że ogrom rozflypanych Sta- rostw po całym Kraiu; y przyzwocie podzielney pra- cy, i wybranych od Narodu potrzebuie Mężów, nie fa- worem, albo Intrygą; lecz cnotą, oraz zdatnością za- leconych, y czasu wymaga do doskonałego wszystkich Dobr Stanu poznania; że bacznosc na prawidła Eko- nomii polityczney nakazała nam rozdzielić Licytacye na trzy terminy, aby w iednym czasie raptowną po ca- łym Kraiu nie sprawić pieniędzy stagnacyą, y że taż sama racya z ułatwieniem dla Obywatelów sposobno- ści do opłacenia się, powodowała nami w przeciągnie- niu do Lat pięciu zupełney wypłatności tego, co ma być Ewikcyą Skarbu; że nakoniec bez podziału na dziełiącą część szacunkowey Summy y na ilość z Licytacyi wyniknąc mogącą, a Intratę ostatniemi Lustra- cyami wyciągnioną przewyższającą, prośszym ozna- czeniem, y bardziej wyrozumiałym, zdawała się nam być piąta część całej szacunkowey, a z Licytacyi wy- nikley Summy, do opłaty przez nowo nabywców o- znaczona; te to były powody do małych odmian które zbliżając Projekt Jmci X. Olsowskiego do naszego,

łatwo postrzedz będziecie mogli N. Stany. Jeżeli zaś to co
 J. X. Olsowski procentem nazywa corocznie opłaca-
 nym byż mającym przez nowo nabywców, my czyn-
 szem mianujemy w Projekcie, tłumaczemy się wcze-
 śnie iż bezpieczeństwo wieczne było dla nas do tego
 powodem załączonym osobliwie przykładem na Do-
 brach po Jezuickich sprawdzonym, które pomimo
 początkowego zaręczenia dla tego do więkzey o-
 płaty pociągnięte zostały; że się procent oryginalnie
 postanowiony zamały byż zdawał: jeżeli metafizyczny
 Kałkuł podwyższenia szacunkowey Summy przez ide-
 alną piątego na czwarty procent zmianę nie został
 przyjętym w Deputacyi naszej, a miało onego zwy-
 czaiem Kraiowym szacunkowa Starostw Summa z
 soletniej Intraty zadeterminowaną została; niemiała y w
 tey przemianie Deputacya Nasza innego widoku, iak
 łatwieyszą wyrozumiałość przez wszystkich y ocalenie
 Obywatelów, aby w czasie swoim realnie nie byli przy-
 muszonemi tę piątą część w kieszeniach swoich szukać,
 którey idealność tylko w Prawie pomieszczoną byłaby.
 Jeżeli nakoniec uwolniliśmy Projektem naszym Kom-
 missarzów nadzwyczajnych od dystrakcyi wdawania się
 w pomiary y odgraniczenia Starostw od Dziedzictw
 Ziemiańskich powodem dla Nas był powszechny od-
 głos nie iuż Seymu, lecz Kraiu całego żądającego
 rozgraniczenia Normalnego którego Projektu iuż sa

)o(

---

gotowe już tylko sankcyi Seymowej czekają, a nadto Litewski ma w sobie ten Sąd przyjacielsko sumien-ny iakiego użycia radzi J. X. Ossowski.

Dodatki które poczyniliśmy pochodzą iedne z rozgatunkowania natury tak wiary publiczney, iako- też własności wielorakiego stopnia, wypływają zaś wszystkie z wielkich prawd na czele projektu J. X. Ossowskiego iak naydoskonaley pomieszczonych: są wszakże pomiędzy dodatkami pochodzące y z Uwag Seymują- cych y z Uwag naszych, a nadewszystko z przełożeni- światłych od Kommissyów Skarbowych Obcyga Na- rodów Delegowanych, którym iako codzienną Manipu- lacyą w obiektach Skarbowych wydoskonalom nau- czycielom zaprzeczyć niemogliśmy przekonania się na- szego.

Wreszcie oprócz podziału na artykuły z których kaźden obeymuie cel udzielny Prawa, a tych rozdzo- bniecie na właściwe kaźdemu punkta, co porządek w nu- merach tylko wystawia różny, przepisaliśmy prawie Projekt już od Was N. Stany upodobany, z którym a- żeby łatwiey kaźdemu było stosować to co podaiemy, na boku wszędzie zaleciliśmy wydrukować numera projektu J. X. Ossowskiego do których artykuły y pun- kta nasze stosowność mają.

Co do antycypacyi w biletach bankowych, przynajmniej N. Stany całkiem myśl Autora, bo wszęściu pracujący znaleźliśmy się w równej liczbie na przeciw sobie w zdaniach przeciwnemi; ieżeli albowiem ci za biletami sprawiedliwie obstawali, którzy na aktualne zastąpienie deficit Skarbowego innego nad projektowaną antycypacją nienay uią funduszu, pokąd z przedaży Starostw wpływać niepoczną Intraty do wykupienia biletów dostarczające, a praktyka w wielu Kraiach daie zupełny kredyt reprezentacyi pewnego funduszu w papierach uprzywileiowanych; ieżeli mówię ci pierwsi mieli za sobą powody, niemniej słuszności zawierało się w tych innych troskliwej boiaźni którzy majątek publiczny ryzkować nie chcieli na wszelkie fałszu łatwego, a tym samym możnego zdarzenia, y którzy biorąc miarę ze szkody na powszechność spływającej z monety fałzowanej, podobney dla Skarbu, równie iak y dla partykularnych obawiają się, y tym łatwiey nastąpić mogący im mniej im mniej kosztu na przec w kruszcza znajdzie fałszerz papieru, im łatwiey oraz y nieznaczniey Papier fałszywy wśliznąć się może do Kraiu wszędzie otwartego zapobiedz wpływowi złey monety nawet niebędącego w stawie, y w końcu albo na zubożenie Obywatelów, albo na szkodę Skarbu zezwolić przymuszony iak świeże nauczycie nas doświadczenie.

Jeszcze słow kilka przed zawarciem ust moich y oddaniem y Projektu winienem z polecenia Deputacyi przelożyć Wam N. Stany za Jmość Panem Szambelanem Rychłowskim, który z wierzchołka pomysłności na Seymie 1775. otrzymaney, pociskiem jakoby piorunu zniszczonym zostawży mocą wyroku 1776. gdy w ustawie Seymu teraznieyłego rozumiał mieć po sobie słuszność dopomnienia się w Kommissyi Skarbowey Koronney o niezważanie na wszelkie Konfytucye nad myśl oryginalnego Prawa nadawczego 68. y 75. R. wypadłe a Dekretem teyże Kommissyi odesłanym został do Stanów, żadał po Nas abyśmy w dodatku przez niego zadyktowanym wsparli Jego interefs; nie umieściliśmy w prawdzie żadanego dodatku lecz oddając tegoż Memoryał litość sprawiedliwa nie pozwala abyśmy nie przyłączyli świadectwa że wart jest względu ten 16letnią cierpiący nędzę Obywatel w rzeczy przynajmniey tego co jest własności rzeczy-wistej onego strata.

XVIII. 2.423

XVIII.2.423